

Əlizadə Şahin Şakir oğlu,

Bakı Dövlət Universitetinin Beynəlxalq ümumi hüquq kafedrasının

“Beynəlxalq iqtisadi hüquq” ixtisaslaşması üzrə II kurs magistrantı

E-mail: elizadeshahin131@gmail.com

UOT 341.63:341.176:339.727

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.045.2026.358>

İNVESTOR–DÖVLƏT ARBİTRAJINDA ŞƏFFAFLIĞIN BEYNƏLXALQ HÜQUQİ STANDARTLARI VƏ SƏRMAYƏ CƏLBEDİCİLİYİNƏ TƏSİRİ

Açar sözlər. şəffaflıq, investor–dövlət arbitrajı, UNCITRAL, Mavriki Konvensiyası, ICSID, beynəlxalq investisiya hüququ, sərmayə cəlbədiciyi.

Ключевые слова: прозрачность, арбитраж между инвестором и государством, ЮНСИТРАЛ, Конвенция Маврикия, МЦУИС, международное инвестиционное право, инвестиционная привлекательность.

Keywords: transparency, investor–State arbitration, UNCITRAL, Mauritius Convention, ICSID, international investment law, investment attractiveness.

Giriş

Müasir dövrdə xarici sərmayənin cəlb edilməsi dövlətlərin iqtisadi strategiyasının əsas komponentlərindən biri olmaqla davam edir. Bununla belə, investorun qərarı təkcə vergi, gömrük və ya maliyyə güzəştlərindən asılı deyil. Hüquqi mühitin aydınlığı, sabitliyi və dövlət orqanlarının davranışının proqnozlaşdırılma bilməsi də ən azı həmin təşviqlər qədər əhəmiyyətlidir. Dünya Bankının 2021-ci il tədqiqatında göstərilir ki, şəffaf, proqnozlaşdırılma bilən və açıq tənzimləyici mühit xarici investisiyanın cəlb olunması və sax-

lanılması üçün həlledici amildir [14]. Eyni vaxtda UNCTAD-ın 2025-ci il Dünya İnvestisiya Hesabatı 2024-cü ildə qlobal birbaşa xarici investisiyanın, 11 faiz azaldığını qeyd edir ki, bu da investisiya üçün rəqabətdə hüquqi keyfiyyət və sabitlik meyarlarının rolunu daha da artırır [13].

Məsələnin əhəmiyyəti həm də ondan irəli gəlir ki, beynəlxalq investisiya rejimi hələ də böyük ölçüdə 1990-cı və 2000-ci illərdə bağlanmış, müdafiə standartları yetərincə dəqiqləşdirilməmiş və investor–dövlət arbitrajına geniş çıxış verən sazişlərlə xarakterizə olunur [10]. Belə şəraitdə şəffaflığın təmin edilməsi yalnız “yaxşı idarəetmə” məsələsi deyil, həm də investisiya münasibətlərində legitimlik, hesabatlılıq və dövlət marağının qorunması məsələsidir. Xüsusilə investor–dövlət arbitrajı sahəsində dövlət büdcəsi, tənzimləmə səlahiyyəti, enerji, ətraf mühit və sosial xidmətlər kimi sahələrə təsir edən mübahisələr qapalı prosedurlar çərçivəsində həll edildikdə, investisiya mühitinin ictimai maraqlarla uzlaşması zəifləyir.

Məqalənin məqsədi sərmayələrin cəlb edilməsində şəffaflığın təmin olunmasının beynəlxalq hüquqi əsaslarını sistemli şəkildə təhlil etmək, bu əsasların investor–dövlət arbitrajında necə formalaşdığını göstərməkdir. Həmçinin,

bəhs edilən standartların Azərbaycan üçün mümkün hüquqi nəticələrini müəyyən etməkdir.

Tədqiqatın vəzifələrinə şəffaflığın investisiya hüququnda anlayış və funksiyalarını müəyyən etmək, UNCITRAL Şəffaflıq Qaydaları və Mavriki Konvensiyasının hüquqi rolunu izah etmək, ICSID-in 2022-ci il qaydalarındakı yenilikləri qiymətləndirmək və nəticədə Azərbaycan üçün normativ və institusional tövsiyələr irəli sürmək daxildir.

1. Sərmayələrin cəlb edilməsində şəffaflığın hüquqi mahiyyəti və funksiyaları

İnvestisiya münasibətlərində şəffaflıq anlayışı geniş məzmunu malikdir. O, yalnız normativ aktların dərc edilməsi ilə məhdudlaşmır, investorun hüquq və vəzifələrini, investisiya təşviqlərinin verilmə meyarlarını, dövlət orqanlarının səlahiyyət hədlərini, inzibati prosedurların mərhələlərini və mübahisələrin həlli mexanizmlərini öncədən anlaşılan və yoxlanıla bilən şəkildə müəyyən etməyi nəzərdə tutur. Bu mənada şəffaflıq hüquqi müəyyənliyin, qanuni gözləntilərin və dövlət fəaliyyətinin hesabatlılığının institusional davamı kimi çıxış edir. Dünya Bankının qeyd etdiyi kimi, hüquqi və tənzimləyici mühitin keyfiyyətindəki yaxşılaşma daha yüksək investisiya axınları ilə əlaqələndirilir [14].

Şəffaflıq kateqoriyası investisiya hüququnda iki əsas meyar ilə fərqləndirilə bilər. Birinci meyar kimi “ex ante” xarakter qeyd edilir və sərmayə qərarı verilməzdən əvvəl mövcud olan normativ-institusional mühiti əhatə edir. Burada investisiya qanunvericiliyinin açıq və əlçatan olması, lisenziyalasdırma və qeydiyyat prosedurlarının əvvəlcədən elan edilməsi, təşviq mexanizmlərinin ayrı-seçkilikdən uzaq meyarlarla idarə olunması, inzibati qərarların əsaslandırılması və effektiv müdafiə vasitələrinin mövcudluğu daxildir. İkinci meyar olaraq “ex post” xarakter daşıyır və investor–dövlət mübahisələri yarandıqdan sonra tətbiq olunan prosedur şəffaflığını ifadə edir. Bu mərhələdə iddia barədə məlumatın açıqlan-

ması, dinləmələrin müşahidə edilməsi, proses sənədlərinin və qərarların yayımlanması, habelə üçüncü şəxslərin məhdud çərçivədə iştirak imkanları mühüm rol oynayır.

Beynəlxalq hüquqda şəffaflığın hüquqi əsası yalnız bir mənbədən formalaşmır. Bu əsas, bir tərəfdən, sərt hüquq (hard law) xarakterli qaydalar – UNCITRAL Şəffaflıq Qaydaları, Mavriki Konvensiyası və ICSID-in prosedur qaydaları vasitəsilə, digər tərəfdən isə siyasət yönümlü, lakin hüquqi islahatlara istiqamət verən sənədlərdir. Nümunə kimi UNCTAD-ın Davamlı İnkişaf üçün İnvestisiya Siyasəti Çərçivəsi və OECD-nin “FDI Qualities Policy Toolkit”-i göstərmək olar. [5; 12]. UNCTAD yeni nəsil investisiya siyasətlərinin dövlətin tənzimləmə hüququ ilə investorun müdafiəsi arasında tarazlıq yaratmalı olduğunu vurğulayır [12]. Bu tarazlığın reallaşması isə şəffaflıq olmadan mümkün deyildir. Çünki məhz şəffaflıq hansı müdafiənin hansı ictimai məqsədlə məhdudlaşdırıldığını görünən edir.

Beləliklə, sərmayələrin cəlb edilməsində şəffaflıq təkə inzibati texnika deyil, investisiya hüququnun əsas prinsiplərindən biri kimi çıxış edir. O, investisiya axınlarının artımını birbaşa “zəmanət” altına almasa da investor riskini azaltmaqla qərar vermə mühitini rasionallaşdırır. Bununla da dövlətin bu sahədə olan etibarlılığı yüksəlmiş olur. Məhz buna görə beynəlxalq investisiya hüququnda şəffaflığın prosedur mexanizmləri ilə normativ standartlar arasında əlaqə nəzəri deyil, praktiki nəticələr doğuran hüquqi əlaqədir.

2. UNCITRAL Şəffaflıq Qaydaları və Mavriki Konvensiyası beynəlxalq hüquqi baza kimi

İnvestor–dövlət arbitrajında şəffaflığın ən ardıcıl və sistemli beynəlxalq hüquqi modeli UNCITRAL çərçivəsində formalaşmışdır. Qeyd edilən qaydalar 1 aprel 2014-cü ildən qüvvədə olmaqla investor–dövlət arbitrajında ictimaiy-

yətə çıxışı təmin edən prosedur qaydalar toplusu rolunu oynayır [8]. Qaydalar qüvvəyə minməyi tarixdən etibarən bağlanmış investisiya sazişlərindən irəli gələn və UNCITRAL Arbitraj Qaydaları üzrə başladılan arbitrajlara, tərəflər başqa cür razılaşmadıqca, avtomatik tətbiq edilir [8]. Bu tarixdən əvvəlki sazişlərə isə bu qaydalar yalnız müvafiq saziş tərəflərinin və ya konkret mübahisə tərəflərinin razılığı olduqda tətbiq olunur [8].

UNCITRAL yanaşmasının üstünlüyü ondadır ki, o, investor–dövlət arbitrajını sırf özəl kommersiya mübahisəsi kimi deyil, mühüm ictimai maraq doğuran hüquqi münasibət kimi qiymətləndirir. Şəffaflıq Qaydaları işin mövcudluğu, tərəflər, hüquqi əsas və prosesin mühüm sənədləri barədə məlumatların ictimaiyyət üçün əlçatan olmasına imkan yaradır. Həmçinin, məxfi və qorunan məlumatların mühafizəsi üçün istisnalar nəzərdə tutur. Bu yanaşma arbitrajın effektiv roluna xələl gətirmədən, onun üzərində ictimai nəzarətin minimum çərçivəsini yaradır. Qaydalar əsasında yaradılmış Şəffaflıq Reyestri “treaty-based” – müqavilə əsaslı mübahisələr üzrə məlumat və sənədlərin yayımlandığı mərkəzi repozitar funksiyasını yerinə yetirir [7].

Lakin beynəlxalq investisiya sazişlərinin böyük hissəsi 2014-cü ildən əvvəl bağlandığı üçün yalnız Qaydaların gələcək müqavilələrə avtomatik tətbiqi kifayət etmirdi. Bu ehtiyacdən çıxış edərək BMT Baş Assambleyası səviyyəsində 10 dekabr 2014-cü ildə “Treaty-based Investor-State Arbitration” üzrə şəffaflıq haqqında Konvensiya – Mavriki Konvensiyası qəbul edilmişdir. Adıçəkilən Konvensiyanın 18 oktyabr 2017-ci ildə qüvvəyə minməsi 1 aprel 2014-cü ildən əvvəl bağlanmış investisiya sazişlərinə münasibətdə Şəffaflıq Qaydalarının tətbiqi üçün çevik və mərkəzləşdirilmiş mexanizmin təməlini qoymuşdur. Konvensiyanın əsas normativ üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o, yalnız UNCITRAL Arbitraj Qaydaları ilə məhdudlaşmamaqla yanaşı,

arbitrajın hansı prosedur qaydalar üzrə aparılması Konvensiyanın tətbiqinə maneə yaratmır [9].

Mavriki Konvensiyası tərəflərə rezervasiya etmək imkanı versə də, bu institut onun funksional mahiyyətini zəiflətmir. Əksinə, rezervasiya mexanizmi müxtəlif dövlətlərin suveren seçimlərini nəzərə almaqla çoxtərəfli şəffaflıq standartının qəbulunu asanlaşdırır. Konvensiyanın 2-ci maddəsi yalnız iki dövlətin birlikdə tərəf olduğu halları deyil, müəyyən hallarda cavabdeh dövlətin tərəf olması və investorun həmin mexanizmi qəbul etməsi modelini də nəzərə alır [9]. Bu, köhnə sazişlər sisteminin ikitərəfli müzakirələr edilmədən qismən “açılması” üçün hüquqi imkan yaradır.

2025-ci ilin sentyabrında Avropa İttifaqının (Aİ) Konvensiyanı təsdiq etməsi və bununla da 10-cu tərəf kimi qoşulması, şəffaflıq standartlarının siyasi və institusional legitimliyinin genişləndiyinin göstəricisidir. Bununla belə, tərəflərin sayının hələ də məhdud qalması beynəlxalq investisiya arbitrajında tam universal şəffaflıq rejiminin formalaşmadığını göstərir. Deməli, Mavriki Konvensiyası yalnız mətn səviyyəsində deyil, onun qəbuluna siyasi hazırlıq baxımından da mərhələli islahat aləti kimi qiymətləndirilməlidir.

3. ICSID-in 2022-ci il Qaydalarında şəffaflıq standartlarının inkişafı

Investor–dövlət arbitrajı praktikasında ən çox istifadə olunan forumlardan biri olan ICSID-də 2022-ci ildə aparılmış islahatlar şəffaflıq gündəliyinin yeni mərhələyə keçdiyini göstərir. ICSID-in yenilənmiş Qaydaları və Qaydalar Topusu 1 iyul 2022-ci ildən qüvvədədir [4]. Rəsmi izahlarda qeyd olunur ki, bu dəyişikliklərin əsas məqsədlərindən biri prosedurları sadələşdirmək və eyni zamanda işlərin aparılması və nəticələri üzrə ictimai şəffaflığı artırmaq olmuşdur [4].

İstinad edilən qaydaların 10-cu fəslə şəffaflıqla bağlı əsas mexanizmləri sistemli şəkildə tənzimləyir. Arbitraj Qaydasının 62-ci maddə-

sinə əsasən, tərəflərin razılığı olduqda mübahisəyə dair qərarlar və ləğv üzrə qərardadlar dərc edilir. Tərəflərdən heç biri buna dair rəsmi bildiriş aldıqdan sonra 60 gün ərzində yazılı etiraz etmədikdə razılıq prezumpsiyası tətbiq olunur [2]. Tərəflər tam mətni və ya birgə redaktə olunmuş mətni dərc etməyə razılaşa bilər. Əgər belə razılıq yoxdursa, ICSID həmin sənədlərdən çıxarışlar dərc edir [2]. Bu mexanizm əvvəlki, daha qapalı praktika ilə müqayisədə şəffaflığın neytral rejimə yaxınlaşdırılması deməkdir.

Arbitraj Qaydasının 63-cü maddəsi prosesual qərar və sərəncamların dərc edilməsini, 65-ci maddə isə dinləmələrin müşahidə olunmasını nəzərdə tutur. Xüsusilə 65-ci maddəyə görə tribunal, tərəflərdən biri etiraz etmədikcə, 3-cü tərəflərin prosesi müşahidə etməsinə imkan verməlidir [2]. ICSID-in rəsmi izahına əsasən, bu müşahidə veb-yayım, video bağlantı və ya fiziki iştirak formasında həyata keçirilə bilər. Tərəflərdən birinin müraciəti olduqda və digər tərəf etiraz etmədikdə dinləmələrin səs və video yazıları, yaxud stenoqramları da yayımlana bilər [3]. Eyni zamanda tribunal açıq dinləmələr zamanı məxfi və qorunan məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün prosedur qaydaları müəyyən etməlidir [3].

Şəffaflıqla əlaqədar digər mühüm yenilik qeyri-mübahisə tərəflərinin (non-disputing parties) yazılı təqdimatlar verməsi imkanının qorunmasıdır. ICSID Arbitraj Qaydasının 67-ci maddəsi tribunalın bu cür təqdimatlara icazə verib-verməməsini, onların mübahisənin predmetinə aidliyi və tribunala əlavə perspektiv gətirməsi kimi meyarlar əsasında qiymətləndirməsini nəzərdə tutur [2]. Bu mexanizm investisiya arbitrajının ictimai təsirini nəzərə alan açıq prosedur modelinin tərkib hissəsidir. Beləliklə, ICSID sistemi şəffaflığı mütləq aşkarlıq kimi deyil, ictimaiyyətin məlumat alma hüququ ilə dövlətin, investorun və üçüncü şəxslərin qorunan maraqları arasında balans kimi qəbul edir.

UNCITRAL modeli ilə müqayisədə ICSID yanaşması müəyyən məsələlərdə tərəflərin etiraz imkanını daha geniş saxlayır. Buna baxmayaraq, 2022-ci il islahatı göstərir ki, investor-dövlət arbitrajında tam məxfilik artıq dominant normativ yanaşma deyil. Əksinə, hüquqi tendensiya “idarə olunan açıqlıq” modelinə yönəlir. Bu modeldə qərarların, dinləmələrin və əsas proses məlumatlarının mümkün qədər görünən edilməsi legitimlik və institusional etibar üçün zəruri hesab olunur.

4. Azərbaycan üçün hüquqi nəticələr və tətbiq istiqamətləri

Azərbaycanın xarici sərmayələrin cəlbi sahəsində normativ bazası təkcə daxili qanunvericiliklə deyil, geniş investisiya sazişləri şəbəkəsi ilə də xarakterizə olunur. UNCTAD-ın İkitərəfli İnvestisiya Müqavilələrinin (İİM) bazası Azərbaycanın çoxsaylı ikitərəfli investisiya sazişlərinin iştirakçısı olduğunu göstərir [11]. Bu sazişlərin mühüm hissəsi 1990-cı və 2000-ci illərdə bağlandığından, onların bir qismində müasir şəffaflıq standartları birbaşa əks olunmaya bilər [10; 11]. Məhz buna görə Azərbaycan üçün şəffaflığın təmin edilməsi məsələsi yalnız yeni müqavilələr üzrə deyil, mövcud saziş portfelinin yenidən qiymətləndirilməsi prizmasından da baxılmalıdır.

Daxili hüquqi mühit baxımından “Arbitraj haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbulu mühüm mərhələ təşkil edir. Qanun arbitraj sazişi, arbitraj məhkəmələrinin və daimi arbitraj təşkilatlarının təşkili və fəaliyyəti, arbitraj icraatının aparılması, habelə arbitraj qərarlarının tanınması və icrası qaydalarını tənzimləyir [1]. Bu islahat biznes mühitinin və alternativ mübahisə həlli infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi baxımından mühüm olsa da, investisiya mühitinin dayanıqlığı üçün dövlətin investisiya qərarları üzrə şəffaflıq və ardıcıl məlumatlandırma siyasətinin təmin edilməsi zəruridir.

Birinci istiqamət kimi, Azərbaycanın mövcud investisiya sazişləri üzrə inventarlaşdırılması apa-

rılması məqsədəuyğun görünür. Bu inventarlaşdırma sazişlər imzalanma dövrünə, mübahisələrin həlli modelinə, açıqlama öhdəliklərinə, üçüncü şəxslərin iştirak imkanına və dövlətin tənzimləmə hüququnun necə formalaşdırıldığına görə qruplaşdırılmalıdır. Belə sistemləşdirmə hansı sazişlərin interpretativ bəyanatlar vasitəsilə, hansıların isə danışıqlar yolu ilə yenilənməli olduğunu müəyyən etməyə kömək edir. UNCTAD-ın 2026-cı il sənədində son beş ildə bağlanmış investisiya sazişlərində prosedur təkmilləşdirmələrinin payının artması məhz bu cür hədəfli yenilənmələrin zəruriliyini göstərir [10].

İkinci istiqamət kimi Mavriki Konvensiyasına qoşulmanın hüquqi və siyasi səmərəliliyi ayrıca qiymətləndirilməlidir. Konvensiya 2014-cü ildən əvvəl bağlanmış sazişlərə şəffaflıq standartlarını bir-bir müzakirələrə ehtiyac duymadan tətbiq etmək üçün səmərəli mexanizm təqdim edir [9]. Azərbaycan üçün belə addım, xüsusən enerji, infrastruktur və dövlət tənzimləməsi ilə bağlı potensial mübahisələrdə prosedur legitimliyi artırmaq baxımından əhəmiyyətli ola bilər. Eyni zamanda rezervasiya mexanizmi vasitəsilə həssas sahələr üzrə diferensiasiya aparmaq mümkündür [9].

Üçüncü istiqamət isə investisiyanın təşviqi sahəsində inzibati şəffaflığın dərinləşdirilməsi ilə bağlıdır. Investisiya təşviqləri, dövlət dəstəyi və fərdi inzibati qərarlar barədə minimum açıqlama standartları hazırlanmalıdır. Tətbiq meyarları, müraciət müddətləri, qiymətləndirmə kriteriyaları, qərarın əsaslandırılması və anonimləşdirilmiş statistik nəticələr müntəzəm qaydada dərc edilməlidir. Belə standartlar investor üçün “hüquqi signal” funksiyası daşıyır və arbitrajadək mərhələdə etimadı artırır. Dünya Bankının vurğuladığı proqnozlaşdırıla bilən hüquqi mühit məhz bu cür açıqlama infrastrukturunu tələb edir [14].

Dördüncü istiqamət kimi, dövlətin və ya dövlət qurumlarının iştirak etdiyi müqavilə əsaslı

mübahisələr barədə qeyri-məxfi məlumatların sistemli dərc olunması tövsiyə edilə bilər. Mübahisənin adı, tətbiq olunan saziş, işin mərhələsi, dərc olunmuş qərarlar və məxfilik səbəbləri haqqında məlumatların vahid elektron resursda yerləşdirilməsi həm elmi təhlilə, həm də dövlət siyasətinin hesabatlılığına xidmət edir. Bu, investorlar üçün də dövlətin hüquqi davranış modelini anlamağa imkan verir. Lakin belə açıqlama rejimi kommersiya sirri, şəxsi məlumatlar və dövlət təhlükəsizliyi ilə bağlı istisnalarla tənzimlənməlidir. UNCITRAL və ICSID məhz belə balanslaşdırılmış yanaşmanı qəbul edir [2; 3; 9].

Nəticə

Aparılmış təhlil göstərir ki, sərmayələrin cəlb edilməsində şəffaflığın beynəlxalq hüquqi əsası çoxtəbəqəli xarakter daşıyır. Bir tərəfdən, UNCTAD, OECD və Dünya Bankı sənədləri şəffaf, proqnozlaşdırıla bilən və hesabatlı investisiya mühitinin investisiya axınları üçün zəruri institusional əsas olduğunu vurğulayır [5; 12; 14]. Digər tərəfdən, UNCITRAL Şəffaflıq Qaydaları, Mavriki Konvensiyası və ICSID-in 2022-ci il Qaydaları investor–dövlət arbitrajında açıqlığın konkret prosedur mexanizmlərini formalaşdırır [2; 8; 9]. Bu mexanizmlər beynəlxalq investisiya mübahisələrinin “tam məxfilik” modelindən “idarə olunan şəffaflıq” modelinə keçdiyini nümayiş etdirir.

Beləliklə, şəffaflıq sərmayə cəlb ediciliyinin yalnız reputasiya elementi deyil, hüquqi müəyyənlik və institusional etibar yaradan normativ göstəricisidir. Qeyd edilən praktikalar əsasında “stare decisis” prinsipinin, yəni arbitraj tribunallarının eyni və ya oxşar mübahisələrə dair vahid mövqeyinin formalaşmasına zəmin yaradır. Vahid arbitraj yanaşmasının mövcudluğu tərəflərə bu mübahisə həlli mexanizminə güvənməsinə əsas verməkdədir. Azərbaycan üçün prioritet istiqamətlər mövcud investisiya sazişlərinin şəffaflıq baxımından auditinin aparılması, Mavriki Kon-

vensiyasına qoşulmanın məqsəduyğunluğunun qiymətləndirilməsi, 2024-cü il arbitraj islahatının tətbiqinin şəffaf prosedur standartları ilə tamamlanması və investisiya təşviqləri üzrə açığlama mexanizmlərinin gücləndirilməsidir. Bu

yanaşma həm dövlətin tənzimləmə hüququnu qorumağa, həm də investorlar üçün daha inandırıcı və dayanıqlı hüquqi mühit yaratmağa xidmət edə bilər.

Cədvəl. Şəffaflıq standartlarının müqayisəli hüquqi xüsusiyyətləri

Mənbə	Əsas şəffaflıq mexanizmləri	Hüquqi nəticə
UNCITRAL Şəffaflıq Qaydaları	Mübahisə barədə ilkin məlumatların, əsas proses sənədlərinin və müəyyən dinləmə məlumatlarının açıqlanması və Şəffaflıq Reyestri vasitəsilə mərkəzləşdirilmiş dərc edilməsi.	İnvestor–dövlət arbitrajında açıqlığın prosedur standartını yaradır.
Mavriki Konvensiyası	1 aprel 2014-dən əvvəl bağlanmış investisiya sazişlərinə Şəffaflıq Qaydalarının tətbiqinə çoxtərəfli mexanizm verməklə rezervasiya (seçim) imkanını yaratmaqdadır.	Köhnənəsil BIT-lərin bütövlükdə yenidən danışıqlar aparılmadan qismən “açılması”na şərait yaradır.
ICSID 2022 Qaydaları	Mükafatların dərcində 60 günlük etiraz mexanizmi, açıq dinləmələrə müşahidə, stenogram və yazıların dərcinə imkan, məxfi məlumat üçün qoruyucu rejim.	Şəffaflığı forum-daxili inzibati standart səviyyəsinə qaldırır və legitimliyi artırır.

Elmi nəticə. Məqalədə əsaslandırılır ki, sərmayələrin cəlb edilməsində şəffaflıq beynəlxalq investisiya hüququnda yalnız inzibati prinsip deyil, “ex ante” və “ex post” komponentləri birləşdirən çoxtəbəqəli hüquqi standartdır.

Elmi yenilik. Şəffaflıq standartlarının sərmayə cəlbediciliyinə təsiri UNCITRAL, Mavriki Konvensiyası və ICSID 2022-ci il Qaydaları kontekstində vahid müqayisəli model kimi

təqdim edilmiş, bu modelin Azərbaycan üçün tətbiq mexanizmləri göstərilmişdir.

Praktik əhəmiyyət. Məqalənin nəticələri investisiya sazişlərinin təkmilləşdirilməsi, arbitraj siyasətinin formalaşdırılması, dövlət orqanlarında açıqlama standartlarının müəyyən edilməsi və magistr dissertasiyasının nəzəri bazasının gücləndirilməsi üçün istifadə oluna bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının “Arbitraj haqqında” Qanunu, 25 yanvar 2024-cü il. URL: <https://president.az>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
2. ICSID. Chapter X: Publication, Access to Proceedings and Non-Disputing Party Submissions. URL: <https://icsid.worldbank.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
3. ICSID. Confidentiality and Transparency – ICSID Convention Arbitration (2022 Rules). URL: <https://icsid.worldbank.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
4. ICSID. ICSID Rules and Regulations Amendment. URL: <https://icsid.worldbank.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
5. OECD. FDI Qualities Policy Toolkit. Paris: OECD Publishing, 2022.
6. UNCITRAL. Status: United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration (New York, 2014). URL: <https://uncitral.un.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
7. UNCITRAL. Transparency Registry. URL: <https://uncitral.un.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.

8. UNCITRAL. UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. URL: <https://uncitral.un.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
9. UNCITRAL. United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration (Mauritius Convention on Transparency). URL: <https://uncitral.un.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
10. UNCTAD. IIA Issues Note, No. 3, 2025: The Reform of International Investment Agreements – State of Play. Geneva: UNCTAD, 2025.
11. UNCTAD. International Investment Agreements Navigator: Azerbaijan. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org>, son müraciət tarixi – 17.03.2026.
12. UNCTAD. Investment Policy Framework for Sustainable Development. Geneva: UNCTAD, 2015.
13. UNCTAD. World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy. Geneva: UNCTAD, 2025.
14. World Bank. Investment Rules in Developing Countries: Trends and Approaches. Washington, D.C.: World Bank Group, 2021.

Ализаде Шахин Шакир оглу,
магистрант II курса по специализации «Международное экономическое право»
кафедры международного общего права юридического факультета
Бакинского государственного университета

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ ПРОЗРАЧНОСТИ В АРБИТРАЖЕ
МЕЖДУ ИНВЕСТОРОМ И ГОСУДАРСТВОМ И ИХ ВЛИЯНИЕ
НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ**

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются международно-правовые основы обеспечения прозрачности при привлечении инвестиций через призму арбитража между инвестором и государством. На основе нормативно-правового анализа, сравнительно-правового метода и системного подхода исследуются Правила ЮНСИТРАЛ о прозрачности, Конвенция Маврикия, Правила МЦУИС 2022 года, а также современные программные документы ЮНКТАД, ОЭСР и Всемирного банка. Установлено, что прозрачность выступает не только процедурным механизмом, повышающим легитимность разрешения инвестиционных споров, но и правовой гарантией, создающей для иностранного инвестора правовую определенность, административную предсказуемость и институциональную надежность. Научный вывод состоит в том, что в современном международном инвестиционном праве прозрачность формируется как многоуровневый стандарт, объединяющий ex ante регуляторно-институциональные элементы и ex post компоненты разрешения споров. Научная новизна заключается в обосновании связи между стандартами прозрачности и инвестиционной привлекательностью в рамках единой концептуальной модели и в определении направлений применения этой модели для Азербайджана. Практическая значимость статьи состоит в том, что ее выводы могут быть использованы при совершенствовании инвестиционных соглашений, арбитражной политики и стандартов раскрытия информации в государственных органах.

Alizade Shahin Shakir,

Second-year master's student, "International Economic Law" specialty,
Department of International General Law, Baku State University

**INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS OF TRANSPARENCY
IN INVESTOR–STATE ARBITRATION AND THEIR IMPACT
ON INVESTMENT ATTRACTIVENESS**

SUMMARY

The article analyzes the international legal foundations for ensuring transparency in attracting investments through the prism of investor–State arbitration. Using normative legal analysis, the comparative legal method and a systemic approach, the study examines the UNCITRAL Rules on Transparency, the Mauritius Convention, the 2022 ICSID Rules, as well as contemporary policy documents of UNCTAD, OECD and the World Bank. It is established that transparency is not only a procedural mechanism that enhances the legitimacy of investment dispute settlement, but also a legal safeguard that creates legal certainty, administrative predictability and institutional credibility for foreign investors. The scientific conclusion is that, in modern international investment law, transparency is emerging as a multilayered standard combining ex ante regulatory and institutional elements with ex post dispute-settlement components. The novelty of the study lies in substantiating, within a unified conceptual model, the relationship between transparency standards and investment attractiveness, and in identifying directions for applying this model in Azerbaijan. The practical significance of the article is that its conclusions may be used for improving investment treaties, refining arbitration policy and developing disclosure standards in public authorities.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 23.03.2026

Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 16.04.2026

Çapa qəbul olunma tarixi: 22.04.2026